

Podplukovník gšt. Ing. Vlastimil Galatík, CSc.

Nové formy války

Rozpad Varšavské smlouvy a následně východního bloku významně narušilo křehkou rovnováhu sil, sice založenou na vzájemném odstrašování, ale zcela reálnou. Po počátečním uspokojení, vyvolaném jen velmi malou pravděpodobností vzniku války globálního rozsahu, je dnes svět konfrontován s realitou celé řady krizí, konfliktů a válek, co do rozsahu možná dosti omezených, ale vzhledem ke své nebezpečnosti vyžadujících reakci světového společenství. Formy působení, zejména ze strany potencionálního protivníka, nejsou zdaleka „tradiční“ a vyžadují nové přístupy i novou teorii. To vše se neobejde bez analýzy nových a pravděpodobných forem války.

* * *

Nové formy války budou charakterizovány protivníkem, který volně disponuje vysoce účinnými a nebezpečnými prostředky, a bojištěm čím dál méně definovatelným. Zahrnuje účastníky, země a národy, s velmi rozlišnou kulturou a hodnotami. V těchto formách jsou používány různé cesty a prostředky k eliminaci převahy vyspělých zemí.

Vysoce účinné a nebezpečné prostředky

Budoucí konflikty budou velmi pravděpodobně spojeny se slabými účastníky (v klasickém chápání zejména ekonomicky), ale disponujícími rozvinutými technickými, lehce dostupnými a relativně levnými prostředky, které vytváří určitou rovnováhu s vyspělými státy.

Disponibilní prostředky pro teroristy, ať již státy nebo i jiné organizace, budou čím dál více účinné a nebezpečné: **zbraně hromadného ničení, moderní výbušniny, informatika, média, kultura, peníze a drogy.**

□ **Zbraně hromadného ničení.** Zejména v důsledku rozpadu Sovětského svazu je svět konfrontován s rychlým a znepokojujícím šířením zbraní hromadného ničení. K dispozici je navíc také technologie balistických střel, nezbytných pro přepravu těchto zbraní na cíl. V roce 1998 Indie a Pákistán testovaly své první jaderné zbraně a svět je přesvědčen, že totalitní státy jako Irák a Severní Korea mají kapacity k výrobě těchto zbraní. Ve vztahu k těmto zemím je základní postoj západních zemí založen na logice vzájemného zničení, která udržela mír ve světě během minulého půlstoletí. Existuje ale obava, že extremističtí vládcí, v konfrontaci se zoufalou vnitřní situací, mohou být zlákáni k použití těchto zbraní. Je nutno se také obávat možnosti ztráty kontroly uvnitř těchto zemí, kde tyto zbraně budou ponechány osudu nebo se jich zmocní různé nestátní organizace, včetně teroristických a kriminálních.

- ❑ **Moderní výbušniny.** Tyto zbraně jsou těžko zjištělné, obzvláště jsou-li vyrobeny z nekovových materiálů a použity ve formě „lidské bomby“, kdy nositelem výbušniny je přímo člověk. K tomu se přidružuje problém konstrukce chemických a biologických zbraní se značnou ničivou silou a mimořádně snadnou výrobou. Vždyť i neblaze proslulá náboženská sekta *Om šinrikjó* v Japonsku měla možnosti zkonstruovat a použít tento druh zbraní.

- ❑ **Informatika.** Hromadné a celoplanetární použití informačních technologií otevřelo široké možnosti úskoků, klamání, dezinformací a všechny druhy možných konfliktů, v minulosti neznámých a dnes téměř nedefinovatelných. Je jisté, že tyto možnosti jsou více přístupné pro země nejvíce obeznámené s těmito technologiemi. Volný přístup k vojenským technologiím prostřednictvím komerčních civilních prostředků může kompenzovat situaci ve prospěch potenciálních protivníků. V budoucnosti může potenciální protivník způsobit obrovské chyby a katastrofy v zemích, jejichž fungování závisí ve velké míře na informačních technologiích. Je zřejmé, tak jako při použití ZHN, že první úder může být mimořádně devastující, především jestliže zasáhne nervová centra systému. Tuto možnost může protivník s výhodou využít v potenciálním útoku. Mimo to existuje i možnost působení bez fyzického zničení systémů. Samotná falzifikace dat, obrazu, rozkazů a produkce ovlivňující veřejné mínění nebo názory expertů uvedených v omyl mohou mít rozhodující vliv na vznik konfliktu. Mnoho specialistů již dnes předpokládá „intoxikaci“ informačních systémů v rámci „nepřímé strategie“ za jednu ze základních zbraní příštího století. Navíc, přes velký rozdíl v úrovni rozvoje technologií, je zřejmé, že v této oblasti jsme na relativně stejné úrovni, protože to jsou lidské mozky, které vyvíjejí potenciální virtuální zbraně.

- ❑ **Média a veřejné mínění.** Jedním z klasických rysů realizace politické převahy, používaným zvláště během války ve Vietnamu, je využití veřejného mínění v zemi protivníka ke svým požadovaným cílům. S využitím principu politické převahy může být veden útok na mínění protivníka. To byla jedna z forem nepřímé strategie, kterou Sovětský svaz s úspěchem a permanentně používal při mnoha příležitostech uvnitř evropských pacifistických hnutí pro realizaci svých ambicí. Média jsou schopna vyprodukovat značně emotivního člověka, schopného velkých kolektivních manifestací. Manifestací o to více překvapivých, že jsou přerušeny stejně jako začínají, to je zpravidla násilně. To jsou zvraty a slabiny spojené s podstatou volených demokracií.

- ❑ **Kultura a hodnoty.** Velmi často jsme konfrontováni s projevy „asymetrických“ konfliktů. Tento výraz nepopisuje výlučně rozdíly v technologickém potenciálu mezi dvěma protivníky, ale také prostý fakt, který případ od případu značí rozdíly mezi kulturami a mentalitami zúčastněných stran. Toto je potenciální past o to více, že můžeme mít co do činění s protivníkem, kterému nejsme připraveni vzdorovat: Spojené státy se připravovaly na válku se Sovětským svazem a náhle byly v Koreji a ve Vietnamu. Pochopení protivníka bylo a i nadále zůstává stále důležitou podmínkou vítězství. Mnoho kultur je rozdílných, a tudíž i mnoho reakcí je nepředvídatelných. Protivník s nízkou technologickou úrovní si může velmi dobře představit naše operace, ve kterých nejsme schopni působit přirozeně a dle vžitých

zásad. Protivník využívá ve svůj prospěch vlastní relativní méněcennost. Navíc rozdílná kultura a hodnoty mohou být použity extremistickými vůdci jako ideologie, která udržuje stále rozdíly a která kladně posuzuje jejich akce.

- **Organizovaný zločin.** V únoru 1993 prezident Boris Jelcin osobně popsal Rusko jako „mafiánský stát ve světovém měřítku“. Ve stejném roce starosta Jekatěrinburgu vyhlásil, že Rusko je v procesu vytvoření „typu státu, jaký svět ještě nikdy neviděl: státu řízeného organizovaným zločinem“. Od té doby se situace ještě více zhoršila. Je zde registrováno více než pět tisíc mafiánských skupin, které kontrolují čtyřicet tisíc podniků a více než čtyři sta bank. Proti mafiánským centrům nebojují orgány oficiálně ustanovené k zajištění veřejného pořádku, ale jsou to naopak nepočtené vyzbrojené skupiny, najaté pro ochranu zájmů nejen soukromých, ale i veřejných. Vliv organizovaného zločinu na politiku není novým fenoménem. Je například známo, že i nacisté při převzetí moci byli podporováni takovýmto způsobem.

Strategie protivníka

Noví, mnohem nebezpečnější protivníci mohou být rozděleni do dvou kategorií: totalitní státy (např. Irák, Libye) a nestátní účastníci (např. teroristé a mafiánské skupiny). Je potřebné neustále počítat a možným spojením mezi nimi, které jim dává velmi reálnou sílu. Totalitní státy mohou ukrývat, cvičit a financovat nestátní účastníky a ti mohou podporovat jejich politicko-ideologické zaměření a napomáhat tak k rozšiřování ohrožení.

Dlouhodobá konfrontace, rozptýlení a spojenectví

Jednou z rozhodujících sil zločinných účastníků je jejich houževnatost a neústupnost, jak je možno vidět v případech Iráku, Severní Koreje a Srbska. Tito protivníci mohou působit dlouhodobě, a tak donutit vyspělé demokratické státy udržovat drahé vojenské prostředky ve stavu stále pohotovosti. Jinou otázkou je jejich možné spojenectví, přestože zájmy zúčastněných mohou být velmi rozdílné. Velmi závažnou se ukazuje možnost těchto protivníků působit proti vyspělým demokraciím ve stejné době a sladěným způsobem, což zapříčiňuje, že jejich obranné síly mohou být rozptýleny a tím i oslabeny.

Nepřímá a mnohostranná strategie

Stejně jako jejich revoluční předchůdci i tito noví nebezpeční protivníci využívají „nepřímé strategie“, ale s prostředky mnohem účinnějšími. Jádrem této nové strategie je teroristická akce, která spočívá v únosech a ničení letadel, únosech osob, atentátech proti osobám a institucím atd. Mohou také vzít hromadná rukojmí jako například deportace menšinového obyvatelstva. Terorismus je náhradou klasické gerily. Forma konfliktů, obzvláště používaná slabými proti silným, to je terorismus stejně jako gerila, je charakterizovaná odmítnutím přímého rozhodujícího boje s podporou násilí v jiných podobách a s překvapením.

Strategie protivníků se zaměřuje do více oblastí: politické, sociální, kulturní, psychologické, ekonomické apod. Přesněji, jejich strategie zahrnuje neshody, narušování, ničení a demoralizaci, stálé spory, nepořádek a obzvláště zastrahování.

- **Zastrašování.** Potenciální protivník, který disponuje zbraněmi hromadného ničení a balistickými střelami dalekého dosahu, představuje velmi vážné nebezpečí a může realizovat politiku působení na velkou vzdálenost. Extremismus vedoucích představitelů a rozdílné hodnoty obyvatelstva se přidávají k nejistým veličinám ohrožení. Například Severní Korea má jen slabé nukleární možnosti ve srovnání se Spojenými státy, ale ty jsou povinné vést zcela rovnoprávné rozhovory a dělat tomuto státu ústupky. Území Spojených států nejsou jistě plně ohrožena, ale jejich spojenci a strategické zájmy ohroženy jsou.
- **Ničení a demoralizace.** Ve spojení s nepřetržitým růstem městských center jsou rozvinuté země zvláště zranitelné činností teroristů používajících nejmodernější výbušniny. Ztráty na životech jsou ještě prohloubeny demoralizací obyvatelstva a všeobecně vyvolanou psychologii strachu. Teroristický útok velkého rozsahu může velmi rychle vést k demoralizaci země. To byl bezpochyby i cíl sledovaný teroristy při atentátu ve World Trade Centre v New Yorku v roce 1993. Je třeba také zdůraznit, že i opačná reakce je možná. Terorismus může namísto strachu vyvolat zvýšenou soudržnost společnosti.
- **Narušování.** S využitím prostředků informatiky může protivník zničit nebo paralyzovat citlivé informační systémy nezbytné pro oblast vojenskou i ekonomickou. Například cifry na burze mohou být falzifikovány k vyvolání paniky v ekonomice; zprávy a obrazová zpravodajství mohou být zmanipulovány s využitím internetu k vyvolání nepořádků ve společnosti a citlivé vojensko politické informace mohou být šířeny k vyvolání neshod mezi spojenci.
- **Neshody.** Demokratická společnost je charakterizována skupinami s rozdílnými a protichůdnými zájmy a umožňuje svobodu vyjadřování včetně práva na manifestaci. Tato charakteristika může být, s použitím mediálních prostředků, zneužita protivníkem. Není možné zapomenout, že Spojené státy prohrály válku ve Vietnamu obzvláště proto, že jejich národ byl rozdělen a že tlak obyvatelstva na vládu tvořil největší slabinu.
- **Stálé spory.** Je možné pozorovat „antizápadní“ cítění jako ideologii, a to v celé řadě oblastí: náboženské, etnické, kulturní nebo politické. Velmi často jsme svědky obviňování Západu z „nepochopení tradic“ v celé řadě zemí i v krizových oblastech a zneužívání vzniklé situace k vyvolávání a udržování permanentních sporů. Tato ideologie účinně spojuje národy proti západním zemím a může také povzbuzovat extremisty k realizaci teroristických akcí.
- **Nepořádek, rozklad, úpadek.** Organizovaný zločin, se svými zbraněmi, svými penězi a drogami, představuje vážnou hrozbu pro společenský majetek a politickou stabilitu. Zbraně mohou být použity pro vraždy vedoucích politických představitelů, soudců a významných osob. Peníze mohou sloužit k prohloubení korupce a k ovlivnění politických rozhodnutí. Drogy představují velkou hrozbu pro společnost všeobecně. Přes svůj „nestátní“ charakter má organizovaný zločin, v řadě případů a v řadě zemí, větší vliv než stát.

Bojiště a jeho charakteristika

Kde se nachází bojiště?

Přesné vymezení a definování bojiště bude stále obtížnější. Může být spojováno s „klasickými a reálnými“ oblastmi, jako je teritorium zemí a jejich strategické zájmy ať již doma nebo v zahraničí. Může být také spojeno s oblastmi „virtuálními, jako je prostor ve všech rozměrech, kybernetika, počítačové sítě, psychologické operace, ekonomický systém, burza apod.

Je nutné také podtrhnout pokračující zkrácení geografických vzdáleností, reakce a řešení situací v reálném čase a stav území a populace jako přímých a nepřímých aktérů všech akcí.

Společné charakteristiky bojiště

Je zřejmé, že v operacích „symetrických“ nebo „asymetrických“ se společné charakteristiky v oblastech geografických a sociálně politických uplatňují již dnes a budou se uplatňovat i v budoucnu. Je jasné vidět, že městské celky jsou stále hustší a rozlehlejší, místní zdroje jsou často nedostatečné, média jsou všudypřítomná, mínění jsou extrémně citlivá, politická kontrola je velmi přesná. Uplatnění a důsledek každé z uvedených charakteristik je následující:

- **Stále hustší a rozlehlejší městské celky.** V důsledku velkého počtu osob, které je spravují, jsou města velmi zranitelná (citlivá). Je důležité sladovat všechny složky pro zajištění dohledu, přítomnosti, kontroly pohybu osob a pro ochranu. To tedy v důsledku znamená i modifikovat prostředky a vojenskou výbavu k jejich přizpůsobení se tomuto typu prostředí.
- **Často nedostatečné místní zdroje.** Z důvodů vyslání sil do území často zničených a bez zdrojů bude nezbytné mít možnosti rychlé přepravy nezbytných prostředků do míst potřeby. Obzvláště je nutno počítat s místní populací a s jejími potřebami. S tím je spojen i stále narůstající význam ochrany životního prostředí.
- **Všudypřítomná média.** Naše společnost bude čím dál více sycena možnými důsledky křehkosti naší planety. Již dnes je obyvatelstvo citlivé na mediální tlak, který zdůrazňuje potřebu působit bez přímého spojení s obranou národních zájmů, ale pro konkretizaci nebo zavedení hodnot nadnárodních. To znamená pro solidaritu, humanitární pomoc, ochranu práv člověka. Prvořadý význam lidského života za všech okolností řídí reakce médií a získává stále pevnější pozice.
- **Extrémně citlivá mínění.** Zmnožení počtu důvodů intervencí a nezbytnost minimalizovat rizika nemůže být vyřešeno jinak, než schopností reagovat s menšími lidskými ztrátami a důsledky pro životní prostředí. To vysvětluje důležitost sladění ochrany ve všech formách, stejně jako pozornost věnovanou zbraním nezpůsobujícím smrt.
- **Velmi přesná politická kontrola.** Političtí představitelé stanovují požadovaný cíl, dostávají a zajišťují souhlas a podporu veřejného mínění v operacích a musí také sladit dva póly legitimacy akcí. Na jedné straně národní strategii a na straně druhé legitimitu spojenou s kolektivním rozhodnutím, dnes v rámci OSN a v budoucnu v rámci zahraniční politiky a společné bezpečnosti definované Evropskou unií.

Charakteristiky asymetrických operací

Asymetrické operace budou pravděpodobně nejběžnějšími a jejich typické charakteristiky budou následující:

- **Mnohostrannost.** Nebezpečí tvořené totalitními státy, teroristy a mafiánskými skupinami je „reálné“ i „virtuálně“ mnohostranné. Je zaměřeno proti ozbrojeným silám, politice, ekonomice a společnosti vyspělých demokratických zemí. Obrana musí být tedy tvořena komplexem aktivit zahrnující všechny oblasti nezbytné pro funkci státu. To znamená těsnou spolupráci mezi ministry obrany, vnitra a zahraničních věcí k vytvoření úplnějšího základu bezpečnosti. Takováto spolupráce jistě v určitých rysech existuje, ale je nezbytný systém spolupráce, mnohem účinnější a stálejší než ten současný.
- **Informační boj.** Proti hrozbě použití nepřímé strategie a prostředků založených na překvapení je mistrovské zvládnutí informací naléhavým příkazem. Je třeba rychle a přesně získat potřebné znalosti nutné pro vlastní přípravu, obranu a pro předstihu protivníka ve všech činnostech. To znamená proniknout do „sídel“ protivníka k poznání jeho zpravodajského cyklu a k jeho předstihu v čase. Poznat však neznamená vždy pochopit. Technické a lidské snímáče jsou nedostatečné. Pochopení závisí na celkové kultuře člověka. Kvalita studia a analýzy protivníka plně odpovídá schopnostem člověka podpořeným technickými prostředky.
- **Důležitost ochrany.** Tak jako protivníci mají velmi rozdílnou kulturu a hodnoty, tak i odstrašování založené na logice rizika ztrát nemusí být vždy účinné. Prevence, i když je důležitá, nebude lehce dosažitelná, protože vyžaduje správné pochopení motivace, zájmů a cílů protivníků. V případech rozdílných hodnot se nemůže účinná prevence uskutečnit dříve než po nastolení společné logiky s potenciálními protivníky stejným způsobem, jak tomu bylo mezi Východem a Západem v období studené války. Přes všechny těžkosti spojené s odstrašováním a prevencí se ukazuje, že trvalá ochrana je prvořadá, obzvláště v případech, kdy protivník používá zákeřné útoky s cílem ničit.
- **Vtažení obyvatelstva.** Ve světě, ve kterém koncentrace městských center roste pozoruhodným způsobem, jsou možnosti konfliktů téměř neomezené. Přenesení války protivníkem do měst je pro země s nižším technologickým rozvojem receptem stejně účinným jako vedení války partyzánské. Ve svém důsledku to znamená vtažení obrovských mas obyvatelstva do konfliktů a jejich přímé ohrožení. Zkušenosti z posledních válek a konfliktů potvrzují stále větší podíl civilního obyvatelstva na ztrátách.
- **Psychologický faktor.** Terorismus se projevuje významným psychologickým efektem na obyvatelstvo. Je třeba uklidnit obyvatelstvo a ukázat mu, že vláda má možnosti na ochranu a zajišťuje boj proti protivníkovi. Okamžitě po každém teroristickém útoku je nutné přijmout účinná psychologická opatření pro podporu demoralizovaného obyvatelstva s využitím všech možností hromadných sdělovacích prostředků.
- **Dlouhodobé vedení.** Asymetrické operace tvoří permanentní konflikt bez jasného začátku a konce. Jsou to malé bitvy, ve kterých každé vítězství nepředstavuje úplný

úspěch. Před nalezením tvrdého řešení je nutností dlouhodobě udržet a řídit relativně bezpečnou situaci jako podmínku následného úspěchu.

- **Kontrola situace s využitím dotyku.** Zbraně dalekého dosahu, včetně nejsilnějších a nejpresnějších, nejsou dostatečné pro kontrolu protivníka, který je mobilní a často velmi dobře ukryt. Pro jeho kontrolu je nezbytné jej lokalizovat, rozkrýt, omezit, zadržet, odzbrojit, a tak jej zničit. Politický cíl může být uskutečňován strategií přesvědčování s využitím kombinace odstrašování, demonstrace síly, rozhovorů k nalezení kompromisů, psychologických akcí zaměřených k podpoře jedněch proti druhým apod. Tyto akce se uskutečňují a střídají způsoby adaptovanými situacím, ale jsou rozdílné od akcí v terénu, kde pouze pozemní síly mají možnosti vést operace v psychickém a intelektuálním spojení s obyvatelstvem.

* * *

Je zřejmé, že možné formy působení ze strany protivníka i vlastních sil jsou v neustálém vývoji a tento vývoj nebude nikdy ukončen. Z uvedeného plyne nezbytnost neustále analyzovat a hodnotit všechny možnosti protivníka k realizaci jeho politických cílů a snažit se včas nalézt adekvátní, účinná řešení. Je potřebné se poučit i z minulosti, kdy ozbrojené síly byly připraveny na válku v dimenzích a podmínkách války minulé a tudíž neschopny adekvátně reagovat na podmínky aktuální.

Literatura:

- **La transformation de la guerre, Etude Particulière à Option.** Kolektiv autorů. Le C.I.D., Paris 1999.

Je reálné očekávat profesionální armádu?

Trend směřuje k profesionálním armádám obecně. Je to ale otázka filozofická, která se musí ještě řádně prodiskutovat. Každá společnost se musí rozhodnout, zda její občané budou muset vykonat vojenskou základní službu, nebo zda bude mít armádu profesionální.

*Generálporučík Ing. Jiří Šedivý, náčelník GŠ AČR,
„O profesionální armádě“
Televize ČT 2 - „21“, 1. 9. 2000*